

Adatok a fogoly életrajzához

Feleletek H. S. Eley őrnagy úr kérdéseire.

(A kérdések sorrendjében és azok számozása szerint.)

I. Betegségek.

Kérdés. Van-e Középeurópában tudományos testület, avagy szakférfiú, aki a vadászat szempontjából fontos vad madarak betegségeit tanulmányozta, akivel tehát a mi kutatóink közvetlen érintkezésbe léphetnének?

Milyen betegségektől szenved a magyar fogoly? Mik a tünetei? Vannak-e járványos betegségek? Milyen betegségektől szenved a fácán (más vad madár) és a nyúl? Ezek a betegségek ugyanazok-e, mint az apró háziállatok (baromfi, házi nyúl) betegségei, vagy csak hasonlóak?

Felelet. Tudomásom szerint hazánkban nincs oly tudományos testület, avagy szakférfiú, aki speciálisan tanulmányozná a szárnyas vad betegségeit. Én magam előforduló esetekben — ha azokat magam nem tudom megállapítani —, a budapesti állatorvosi főiskola tanárához, Jármay Károly dr. úrhoz fordulok, aki kiváló ismerője az állatbetegségeknek.

Nagyobbmértvű betegségeket, különösen járványokat a magyar foglyok között megfigyelni nem tudtam, kétségtelen, hogy azok nagyon ritkán léphetnek fel. A betegségek egyébiránt a német Olt-Stroese: *Krankheiten des Wildes* című könyvben le vannak írva, számottevő eltérés Középeurópa területén aligha lehetséges. Magyar munka: Manninger—Kotlán: A szárnyas baromfi fertőző és parazitás betegségei is említi azok egy részét, de speciálisan a szárnyas vad betegségével foglalkozó magyar munkát — amely tehát elsősorban a hazai vadról szólna —, nem ismerem. Oly monographikus feldolgozások, amilyen az angol irodalomban a grouse (*Lagopus scoticus*) betegségeiről szóló munka, nálunk nincsenek.

A fácánnak és a nyúlnak betegségei is le vannak írva az em-

lített német könyvben. A fácán betegségeit a fácánok tenyésztéséről szóló könyvek tárgyalják. (Nem sorolom fel ezeket a könyveket, minden könyvkereskedői jegyzék tájékoztat róluk.)

Hogy vajjon a háziszárnyasok, illetve háziállatok betegségei azonosak-e a vad betegségeivel, azt csak speciális kutatás tudná megállapítani. Vannak adataink, amelyek igenlő, viszont olyanok is, amelyek tagadó válaszra utalnak. Így pl. kétségtelennek látszik, hogy a legelő jószág betegségei a vadra is átkerültek, pl. a kerge kór a juhokról a zergékre, a sertészvész a házi disznóról a vaddisznóra, a száj- és körömfájás a marháról a szarvasra. Viszont Rimler erdőigazgató úr* az Esterházy-uradalom nagyszabású vadgazdaságában azt tapasztalta, hogy a fácánosban nem volt elhullás akkor sem, amikor a költéshez használt házi tyukokat rakásra ölte a tyúkkolera.

Mint oly nyúlbetegséget, amelyről nem találtam adatot a szakkönyvekben, felemlítem a feketehátúságot, amelynek nevét sem találtam. A nyúl szőre kihullik, főleg a hátán, helyette a gyógyulás folyamán tömött, eleinte rövid, selymes-bársonyos feketés, sőt tiszta fekete új szőr fejlődik, olyan a kép, mintha fekete nyereg feküdné a nyúl hátán. Ennek oka — Jármay tanár úr megállapítása szerint —, bőr- és szőrtüszőgyulladás, a gyógyulás során új szőr fejlődik, amely a gyulladás okozta bőséges véráramlás miatt erősebben „festenyezett”, ahogy a műszó hangzik.

Hogy e betegség keletkezésének mi az oka, nem tudom. Közefekvőnek látszik az a gondolat, hogy a párzáskor okozott sérülés, illetve fertőzés okozhatja, eddig csak nőstényeken észleltem a bajt, de nincs elegendő adatom biztos ítélethez. Többször észleltem a göbecskórt (Knötchenkrankheit, Tuberosis caseosa), amely szintén kevésbé ismert. A nyúlnál nagyon gyakoriak a betegségek. Fogolynál csak hasmenést tudtam megállapítani, de hogy ez elhullást okozott-e, az nem volt megállapítható. Elhullott fajdkakasnál egy ízben vakbélgyulladást, két ízben bélgyulladást állapított meg — kérésemre — Jármay orvos úr, oka nem volt megállapítható. Nyírfajdnál és fácánál a májnak hólyagos betegséget találtam, mely halálos volt.

* Rimler Pál erdőigazgató úrtól kaptam az Esterházy-uradalom vadgazdaságára vonatkozó és cikkemhez csatolt adatokat is, amiért e helyen is hálás köszönetet mondok.

A fácán- és fogolyállomány létszámának gyakori hullámozását sok évi tapasztalatom szerint elsősorban az időjárás okozza, különösen a költés idejének és a kelés utáni hetek időjárása. (Zápor, jégverés, hosszantartó hűvös, esős idő.)

II. Halálozás.

Kérdés. Eley őrnagy Surányban egy nagyobb vadászat alkalmával megállapította, hogy a zsákmányban 2 fiatal fogoly esik 1 öreg fogolyra. Ez az arány nem jobb, mint az Angolországban megállapított arány. Mik a fiatal foglyok időelőtti elpusztulásának, elhullásának okai? A legnagyobb veszteség a takarmánynövények lekaszásánál áll-e elő, vagy más okból? Van-e olyan számtáblázat, mely ciklikus ingadozásokat mutatna a fogolyállomány változására nézve? Vannak-e hosszabb időre (mondjuk 25, vagy több évre) visszamenő adatok, melyek ugyanazon meghatározott területen ejtett zsákmányt évről-évre feltüntetik?

Felelet. Normális viszonyok között nem állhat fenn 2:1 arány a fiatalok és öregek között, hanem átlag 100 fiatalra esik 20—30 öreg, arány 5:1-től 3:1-ig. Az adott surányi esetben bőven maradt fogoly az előző évről, a költés azonban jórészt elpusztult. Az elhullás oka — amint már fentebb rámutattam —, főképp az időjárás. A kikaszálás érzékeny veszteséget hoz a tojásokban, de a már kikelt csibéknél nem okoz számottevő eltulodásokat.

Számtáblázat, amely ciklikus változást mutatna, tudtom szerint nincs, de nincs is ciklikus változás, hacsak nem az időjárás ciklikus változásaival kapcsolatban, amelyek azonban nem állnak vitán felül.

A létszám változása — az időjáráson kívül —, a bérlők személyének változásával is kapcsolatos, mert a szomszéd bérlők vadászati módja, annak kíméletesebb vagy kíméletlenebb volta, valamint a ragadozók pusztításának mértéke, még nagyobb területeken is érezteti hatását.

Lelövési statisztikát minden uradalom vezet, hisz az ilyennek vezetése elő van írva a bérelt területekre is.

III. Talaj- és kovahomokszemek.

Kérdés. Helyes volna-e azt mondani, hogy ott, ahol sűrű a fogolynépeség, a talaj nem különbözhet a surányi talajoktól?

Vannak-e talajelemzések ebből a szempontból? Szén milyen formában van jelen? Milyen a nagysága, alakja és természete a kovahomoknak? Megvizsgálták-e a zuza tartalmát ebből a szempontból?

Felelet. A surányi talajjal való azonosságot — „a talaj nem különbözhet a surányitól” —, nem lehet feltételkép kimondani. Ebből a szempontból készült talajelemzések nincsenek, de talajelemzés hazánkban sok készült. Kizártnak tartom, hogy a talaj vegyi alkotórészei a fogoly életére, illetve ott tartózkodására háttással lehessenek, egyes különleges eseteket kivéve. A talaj szerkezete kétségen kívül nagy hatással van. A nagyon kötött agyagos talajon a fogoly nehezen él meg, ott nagyobb tömegben nem szaporodik el. A tapadós agyag a fogoly lábujjai közé ragad; ismételten löttünk foglyot, melyeknek lábujjai az agyagos földdel kerek gömbbé voltak összeragasztva, a tollazatára — szárnytolak — is ráragad, mindegyik esetben nehezen mozog, aminek következtében könnyen válik a ragadozók prédájává. A nagyszámú fogolyállományt mindig a lazább szerkezetű talajon találjuk.

A szén a növényzet korhadása, illetve egyéb szerves anyagok bomlása útján kerül a talajba, ez szabályozza az előfordulásának formáját is. A kovahomokszemek nagysága és alakja változó, a fogoly szempontjából csak az apró szemese — kb. 2—3 mm — vehető számításba. A homokszemek nagysága és alakja szempontjából nem vizsgálták — tudtommal — a zuza tartalmát, viszont egyéb szempontokból — hogy t. i. mit eszik a fogoly —, nagyon sokszor. A begyartalom e tekintetben jobban tájékoztat, mint a zuza. (Megjegyzem, hogy itt a kérdéshez bővebb magyarázat kellene, mikép értendő az, hogy milyen „formában” van jelen a szén és hogy milyen a „természete” a kovahomokszemcsének. Mire vonatkozik ez?)

IV. Éghajlat.

Kérdés. Milyen adatokat közöltek a havonkénti átlagos hőmérsékletre, csapadékra stb. vonatkozólag s hol lehet ezekhez hozzájutni és hogyan?

Felelet. A m. kir. orsz. meteor. és földmágn. intézet rendszeres megfigyelőhálózatot tart fenn régóta, a megfigyelések adatai az intézetnél (Bpest, II., Kitaibel Pál-utca 1.) megkaphatók.

V. Táplálék.

Kérdés. Mik a főbb gazdasági növények, mikor vetik és mikor aratják azokat? Mik a főbb fűfélék és gyomok, stb., amelyekről ismeretes, hogy a foglyok kedvenc táplálékát képezik? Megvizsgálták-e a fogoly begyének tartalmát ebből a szempontból?

Milyen állapotok vannak a terepen, a téli táplálék szempontjából? Milyen füveket stb. vetnek el késő ősszel vagy a tél folyamán? A dombos (hegyes) vidéken vannak-e gazdasági növényekkel bevetett és művelt területek, vagy csak durva fűfélék és gyomok? Kukoricát eszik-e a fogoly nagy mennyiségben?

Milyen a rovarvilág? Milyen rovarokat szereznek a foglyok? Különösen milyen fajta hangyák vannak és el vannak-e terjedve? (Az uralkodó fűfélék és rovarok lehetőleg részletes jegyzéke rendkívül érdekelne bennünket). Ha a különböző fajták tudományos (latin) nevének jegyzékét megkaphatnánk, módunkban volna utána kutatni, vajjon ugyanezek megvannak-e nálunk.

A rovarok álcái az év melyik részében fejlődnek ki, esznek-e a foglyok csigákat, legyeket, lepkéket s mennyi van ezekből? Száraz időben honnan veszik a foglyok a vizet?

Felelet. A főbb gazdasági növényekről, azoknak miként és mikor való vetéséről vidékek szerint a gazdasági felügyelők adhatnak részletesebb tájékoztatást. Sopron környékén rozs, búza, árpa, kukorica, zab, herefélék, burgonya, répa, helyenként hajdina, mák és egyébek szerepelnek, fűvet nem vetnek. Sok a vadrepce (*Sinapis arvensis*) és a nemesrepce (*Sinapis alba*), melynek magvát, az utóbbinak zöldjét is a fogoly nagyon szereti. Egyébként nem tudtam megfigyelni azt, hogy a felsoroltak közül egyes fajtákat különösen kedvelné; a kukoricát a fogoly nem eszi, talán az aprószeműt igen, erre nincs adatom, de nagy szerepe semmiesetre sincs.

Ősszel vetik a búzát és a rozsot, télen semmit, a mákot tél végén. Dombos, sőt hegyes vidéken is vannak gazdasági növényekkel bevetett területek, nemcsak a fűfélék és gyomok, vagyis nemcsak a legelőterületek s rétek, hanem szántók is, már t. i. azokban a magasságokban, amelyek a fogoly szempontjából figyelembe jöhetnek. Ez tapasztalatom szerint egészen a 600—700 méterig megy. Így pl. Selmezbánya környékén is élt a fogoly, ha

nem is nagy mennyiségben, de volt eset, hogy 8—10 csapatot tudtam, továbbá tudok arról is, hogy Ruttká körül is volt fogoly, igaz, hogy kuriózum volt.

A fogoly él az erdők vágásaiban is és az erdők közé zárt füves legelőkön is, illetve réteken, de sokkal csekélyebb mennyiségben. A soproni erdők közepe táján van fogoly a brennbergi új telep körül, a rétek mentén, ahol alig van pár darab apró szántóföld. Az ottani vágásban 6—8 csapat fogoly is tanyázott, ameddig az alacsony volt és a fű dominált. De az erdő szélétől eléggé távol eső vágásokban is ismételten figyeltem meg egyes párokat, vagy csapatokat. A püspökladányi erd. szikkísérleti telep fiatal erdejében sok a fogoly.

A téli etetés nálunk általános szokás, főképp árpát, búzát és ocsút adnak, mely utóbbiban sok fűmag, továbbá cikória, vadrepce, vadborsó, konkoly van.

A rovarvilág azonos a közép-európai fajokkal, amelyeket a szakirodalom tárgyal, különösen gyakori — a fogoly begyében is gyakori — a répabogár, drótféreg, különféle szöcskék, sáskák, a cserebogár, utóbbi a fácán nagyon szereti, de a fogoly is eszi. Hogy a fogoly csigákat eszik-e, arról nem tudok, adatom sem mellette, sem ellene nincs. Valószínűnek tartom, hogy eszi, hisz a gilisztát is eszi. A legyeket, szunyogokat és kabócát a fogoly is, a fácán is eszi. A kabóca súlyos bajt is okozhat.

A füvek és gyomok, valamint a különböző rovarok latin nevei ügyében a m. kir. vetőmagvizsgáló intézet (Bpest, II., Kisrökus-utca 15.) és a m. kir. rovar-tani állomás (Bpest, II., Kitaibel Pál-utca 4.) adhat hiteles felvilágosítást.

A zuza- és begytartalmat ismételten vizsgáltam, de fajok szerint nem határoztam meg a benne lévő magvakat és rovarokat. Találtam benne, illetve a begyben fűszálakat is, de hogy ez közvetlenül szedte, vagy a rajta lévő rovarral került be, biztosan nem tudom. Megfigyelésem szerint eszi a fűvet magát is. Tüzetes vizsgálata nem ütköznék nehézségekbe, azt ugyancsak az említett intézetek útján, illetve azok segítségével kellene megejteni, mert a fajazonosság biztos, megállapításához speciálisták szükségesek. Azonban — amire a végén még kitérek —, ez aligha visz közelebb a kérdés megoldásához, mert nem mulhatik a fogoly tenyész-

tésének sikere azon, hogy pont ugyanazokat a rovarokat, illetve magvakat kapja-e Angliában, mint nálunk.

Annyi víz, amennyi a foglyoknak kell, van mindenütt, ahol fogoly él. A harmat is átsegíti a foglyot az előforduló szárazsági időszakokon.

VI. Más állatok befolyása.

Kérdés. Milyen ragadozók (emlősök és madarak) fordulnak elő nagyobb számban? Tartanak-e juhot nagy számban? A baromfit kieresztik-e a tarlóra?

Felelet. A ragadozó emlősök között szerepet játszik a menyét, amely a fészkeket kirabolja, de még a fejlett foglyot is megtámadja, (egyik megfigyelésünk szerint még a fácánt is leste), továbbá a sündisznó, a borz, mind a kettő fészekrabló, a fogolyban, fácánban magában aligha tehetnek kárt, legfeljebb betegeken, vagy egészen apró csibékben, azután a hölgymenyét, a görény, a nyest, a róka, a kóbor macska és a kutya. A nyuszt kevésbé, mert rendes tartózkodási helye nem vág a foglyok tartózkodási helyével. A madarak közül a szajkó, szarka, szürke varjú, a nagy gébics, a rétihéja, a sólyom, főképp a héja és a karvaly azok, amelyek leginkább szerepelnek.

A juhokat járattják a tarlóra, a baromfit s kiengedik. Az utóbbiak csak a lakóházak közelében — vasúti őrházak, majorok, a falu alján — jutnak érintkezésbe a fogollyal. A juhokat csak helyenként tartják, erre is a gazdasági felügyelők adhatnak pontos választ, hogy hol járnak azok a tarlókon.

VII. Költözködés.

Kérdés. Észlelhető-e a foglyok költözködése egyik helyről a másikkra, télen, mi történik velük kemény hideg, vagy nagy hó esetén? Mennyi az átlagos fészekalja s hányat költ ki átlagban? Az egy családhoz tartozó foglyok mennyire repülnek el a költés helyétől s egyáltalában költözködnek-e, ha nem zavarják őket? A párok különválnak-e a többiektől a fészekrakás előtt s a költés ideje alatt?

Felelet. Nagyobb távolságra való költözködésről adatom nincs. Kisebb távolságra való elvonulás, kóborlás előfordul nyá-

ron is és ősszel, a táplálékkeresés miatt és a mezőgazdaság munkáival kapcsolatban. Aratás, kukoricatörés, szántás, répa, krumpliszedés, legeltetés.

Kemény téli hideg és nagy hó nagyon káros a fogolyra. Részben a hidegnek hatása, részben a táplálék elől való elzárás miatt elgyengül, éheznek, a ragadozóknak könnyen áldozatul esik, az orvvadászok is nagy kárt tehetnek, mert a fogoly gémberedetten, szorosan összebújva fekszik a hóban, messze látható és egy lövésre tömegesen hullik. Azonkívül könnyen csalogatható ilyenkor pajtákba, házakba.

Tojások száma átlag 12—16, ebből átlag 10—12 csibe kel ki.

Rendes körülmények között kb. 0.5—1.0 km-nyi körzetben tanyáznak, a költés helyének környékén. Távollabra való költözöködést csak külső zavaró körülmények, főképp az élelmezési viszonyok és a fedezés változása idéz elő. A „vándor”-fogoly kérdése legalább is vitás. Egy esetről van tudomásom, amely ilyenek létezésére enged következtetést.

A párok február vége körül válnak külön, a fészekrakás előtt már.

VIII. Az állomány sűrűsége.

Kérdés. Van-e pontos adat arra nézve, hogy egy bizonyos területen hány fogolyfészek van? Hány fészket tekinthetünk átlagnak megfelelő talajon a területegységen (acre v. kat. hold) és hányat sűrű állomány mellett? Ha az állomány sűrű, a ki nem lövött madarak megmaradnak-e egész télen ugyanazon a területen a következő idényig? Van-e nagy különbség a dombos és sík, nemkülönben a művelt és nem művelt területek állományának sűrűsége között? Ismeretes-e olyan terület, ahol a foglyok nem tudnak tenyészni?

Felelet. A nagyobb uradalmak, illetve vadgazdaságok rendszeresen számba szokták venni a fogolyállomány létszámát, sőt pl. az Esterházy-uradalom erdőigazgatója, Rimler Pál térkép-vázlatokba még a csapatok tartózkodási helyét is belerajzoltatja. Ennek tanúsága szerint átlag 10 ha-ként is lehet egy csapatot találni, ami igen jó állomány, mert már 18 ha-ként (30 k. hold) egy-egy csapatot jó állománynak tekintünk. Csatolom az Ester-

házy-uradalom kimutatását, amelyet Rimler erdőigazgató úrtól kaptam, továbbá a Seywerth fővadász által készített egyik térképvázlat másolatát. A kimutatás érdekesen világítja meg az 1929—30. évi erős létszámcsökkenést (4 helyen minimum). Az 1931. év még gyengébb volt, de már 1932-ben 3 területen maximális volt a létszám, 1933-ban pedig 7 területen. 4—5 év alatt pótlódott az 1929. évi nagy pusztulás, amit az időjárás hozott, a gondozásban semmi változás nem történt.

A foglyok télen is megmaradnak rendes helyükön, ha élelmet találnak, illetve etetik. Dombos és sík terület között nincs számottevő különbség, hacsak egyéb viszonyok — talaj kötöttsége, mocsarasság — nem járnak együtt a terepviszonyokkal. A költés dombvidéken biztosabb, a völgyek alján erős zápor kifulladászthatja a fészekalj! A művelt és nem művelt területek között nem nagy a különbség, bár a fogoly inkább a művelt terület madara, inkább él a művelt, mint a nem művelt részeken. Még a művelés módja is befolyással van, a teljesen egyöntetű nagy uradalmi táblákat kevésbé keresi, mint a változó, apró parasztföldeket. Csak akkor vonul utóbbiakról inkább a nagy uradalmi táblákba, ha az apró földeken a munka miatt sűrűn zavarják, ellenben az uradalmi táblán csendet talál.

A fogoly nem tud tenyészni a nagyon kötött és a mocsaras talajon. (L. 3. alatt.)

IX. Fészkelés.

Kérdés. Surányban egyáltalában nincs sövény. Van-e másutt sövényvel bekerített terület, mely a fogoly fészkelésére szolgál? Mezőgazdasági munkák közben sok fészket pusztítanak-e el? Mi történik a tojásokkal, ha a fészkek körül lekaszálják a terményt? A vetésben talált fészkek bizonyos távolban eloszolva vannak-e a területen, vagy vannak a területnek olyan részei, ahol a foglyok előszeretettel fészkelnek csoportokban egymáshoz közel?

Felelet. A sövény hiánya fészkelés szempontjából szerepet nem játszik, mert a fogoly egyáltalán nem fészkel a sövényekben. Mint téli menedékhely a sövény, általában bokorsorok és csoportok, remizek, jó szolgálatot tesznek, mert védelmet nyuj-

Az Esterházy hercegi uradalom vadászterületén a

A terület		1922		1923		1924		1925		1926		
neve	kiterjedése		csap.	drb	csap.	drb	csap.	drb	csap.	drb	csap.	drb
	ha	k.-h.	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	
1 Széplak	1300	2223	10	140	12	182	—	—	17	238	21	273
2 Sarród	800	1368	7	84	7	110	10	137	12	168	16	208
3 Fertőendréd	750	1294	16	192	22	282	26	337	38	456	46	598
4 -szentmiklós	1250	2162	17	289	21	327	16	222	27	378	41	574
5 Süttör	910	1574	12	168	16	247	21	272	26	312	40	520
6 Csapod-berek	806	1400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 Hövely	600	1024	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 Vitnyéd	1300	2234	18	234	7	90	10	156	18	234	24	312
9 Agyagos	430	750	7	91	5	60	5	60	8	104	10	160
10 Szergény	642	1111	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11 Bregenc	547	950	5	80	5	78	6	72	8	96	10	160
12 Rábarét	691	1200	—	—	—	—	3	36	7	98	6	72
13 Tölös	310	531	—	—	—	—	11	169	13	128	16	208
14 Csapod	345	600	21	336	20	256	24	324	19	228	25	300
Összesen			113	1614	115	1632	132	1785	193	2440	255	3385

Esterháza, az 1934-ik évi január hó 9-én

fogoly-keresésnél talált csapatok 1922. évtől 1933. évig.

1927		1928		1929		1930		1931		1932		1933		A max. létszám egy csapatra
csap.	drb	csap.	drb	csap.	drb	csap.	drb	csap.	drb	csap.	drb	csap.	drb	
száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	száma	
70	945	76	968	61	891	94	1502	72	883	102	1268	102	1300	13
28	355	40	498	29	439	51	836	46	585	56	700	60	790	13
72	933	44	567	16	234	43	666	42	516	49	634	56	672	10
53	711	63	895	26	268	49	751	48	604	48	615	71	923	18
99	1315	106	1411	44	690	114	1750	90	1165	108	1357	114	1400	8
15	192	32	400	5	60	4	42	10	130	51	663	67	938	12
34	429	56	745	12	176	13	191	27	398	40	538	67	871	9
30	374	46	512	18	201	—	—	—	—	—	—	—	—	20
21	271	29	390	4	48	9	140	7	91	22	269	—	—	15
—	—	—	—	15	220	27	384	25	319	38	520	—	—	17
12	124	6	72	6	84	13	182	12	156	31	403	58	754	10
7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	7	91	46	646	15
26	486	21	285	12	134	14	210	22	308	29	377	—	—	11
29	348	39	470	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
496	6567	558	7213	247	3445	431	6654	401	5155	581	7435	641	8294	

— maximális adat
 — minimális adat

Összesen szerepel a kimutatásban
 Csap. 4163
 Drb 55619

A csapatok átlagos létszáma = 13 drb

tanak. Bekerített — a fogolyfészkelés érdekében bekerített — terület nincs, nem volna értelme a bekerítésnek.

A mezőgazdasági munka nagyon sok fészket, ill. költést pusztít el, különösen a korai kaszálás a lucernában, lóherében, amikben pedig a fogoly nagyon szívesen rakja fészket. Ahol nagyon gondolják a foglyot, ezeket járatják a vadőrrel, ill. a kutyájával a költés ideje előtt, az elzavarás érdekében; másutt szabály a késői, a költés befejezése után való kaszálás. A kikaszált fészket a fogoly otthagyja. A fészkeknek előzetes felkeresése és körülötte egynéhány m²-nek kaszálatlanul való hagyása nem ér sokat. A ragadozók kitapasztalják ennek jelentőségét és kifosztják a fészket.

X. Költés.

Kérdés. Milyen dátumra lehet tenni a fő-költés idejét? Hány tojás van átlag egy fészkekben? Észleltek-e harcot a kakasok között párosodás idején? Kettős párzást, vagyis két kakast egy tyúkra, avagy egy kakast két tyúkra lehetett-e megállapítani teljes hitelességgel s amennyiben igen, a trió békés családi életet élt-e?

Felelet. A költés zöme májusra esik. Áprilisban tojik, 16 nap alatt elkészül. Tojások száma átlag 12—16 körül van.

A kakasok közötti, sokszor nagyon komoly verekedések gyakoriak. Hármás párzást, ill. költést — biztosan — nem észleltünk. Előfordul néha — nagy ritkán — a két tyúk egy fészkekben, de hogy egy volt-e a kakasuk is, nem állapítható meg.

XI Különböző.

Kérdés. Természetes istállótrágyát használnak-e kiterjedt mértékben? Hát műtrágyát? Amennyiben igen, milyen összetételű? Permetezik-e a vetéseket és mivel? Az utakat kátrányozzák-e és ha igen, csak a fővonalakat?

Felelet. Istállótrágyát mindenütt használnak, műtrágyát kevésbé, csak a legújabb időkben kezd terjedni főképp a superphosphat, thomas-salak és a péti só (nitrogéntrágya). A vetéseket nem permetezik, kátrányozott út a városon kívül alig van.

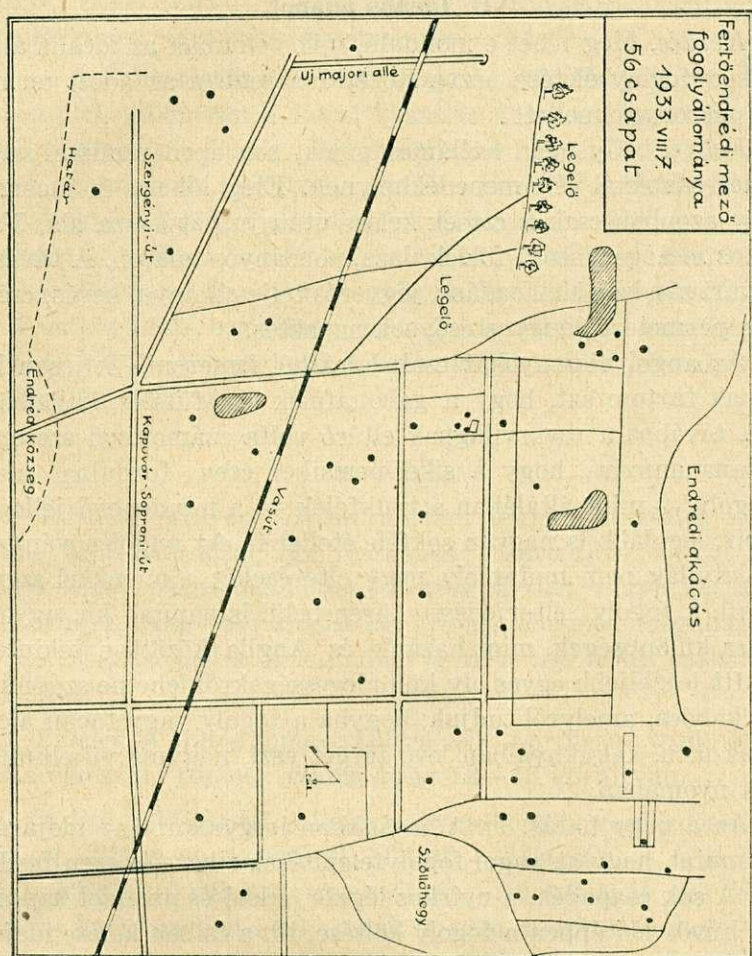
XII. Ideális állapot.

Kérdés. Meg lehet-e mondani, mik volnának az ideális állapotok a fogoly életére nézve Közép-Európában az adott természeti viszonyok mellett?

Felelet. Gyengén hullámos vidék, sok apró remizzel vagy cserjés sávokkal téli menedékhelynek. Elég lóhere és lucerna, amely azonban csak a csibék kelése után juthat kasza alá. Változatos mezőgazdasági földek, laza, porhanyós talajon. A tavaszi és nyári záporok elmaradása, jégverés teljes hiánya, kevés, csendesen permetező, langyos eső, sok napsütés.

Az angol viszonyokat csak leírásból ismerem. Teljesen kizártnak tartom azt, hogy a gabonafélék és fűfélék különböző fajtái, továbbá a rovarvilágnak eltérő volta számottevő szerepet játszana annyira, hogy a siker-nemsiker ezen fordulna meg. A fogoly — mint általában a tyúkfélék — a mindenevő jellegével bír, legalább is nagyon sokféle étellel él. Az angol növényzet és állatvilág nem mutat oly nagy eltéréseket a mienkkel szemben, ill. a fogoly elterjedési körén belül is vannak kb. ugyanakkora különbségek, mint hazánk és Anglia között e tekintetben. Itt legfeljebb egyes oly különlegességekről lehetne szó, mint pl. a kabóca, amelyről tudjuk, hogyha a fogoly vagy fácán álcáját, az ú. n. kakuknyálban levő férget eszi, nagymérvű elhullás jár a nyomában.

Az a nagy hatás, amit hazánkban is gyakorol az időjárás, arra mutat, hogy az angol fogolytelepítések sikere is ezen fordul meg. A sok csapadék, a nyirkos légkör, a köd és az ezzel kapcsolatos hűvös idő éppen a fogoly költése, ill. a csibék kelése idején és életüknek első heteiben nagy veszedelmet jelent. Hisz nálunk is minden eddigi megfigyelésem az időjárásra utal, ha egy-néhány kedvező év jár, a fogoly elszaporodik; ha az időjárás kedvezőtlen — főképp a költés és csibenevelés ideje alatt, valamint a szigorú tél (vastag, sokáig fekvő hótakaró, nagy hideg) — akkor a meglévő létszám igen nagy mértékben megcsappanhat. Én a mesterséges felnevelést tartanám alkalmazandónak, úgy, ahogy a fácánnal is teszik sok helyen. A foglyokat csak akkor engedjék ki a nyílt területre, amikor már jól ki vannak fejlődve. A fogolycsibe nagyon kényes, én kényesebbnek találtam, mint a fácáncsibét, annál inkább szükséges, hogy ellenőriz-

hessük, mi történik vele. A szabadba való bocsátásnál, ill. a tisztán természetes költésnél erre nincs lehetőség. Meggyőződésem szerint az angol — a fogolyoknak nem nagyon kedvező — időjárási viszonyok között a fogoly betelepítése és elszaporítása csak ilyen mesterséges segítség mellett fog sikerre vezetni.

Róth Gyula.